

El Partit Socialista Valencia (PSV)

CAPITULO 5

Benito Sanz i Miquel Nadal
*Tradició i modernitat
en el valencianisme*

3i4
edicions

Este capítol ha estat redactat conjuntament per Benito Sanz Díaz i Miquel Nadal Tarrega. Totsdos presentaren als Premios Octubre de 1994 l'assaig *Tradició i modernitat en el valencianisme (1939-1983)*, quedant finalistes.

Las ilustraciones corresponden a la portada de "*Tradició i modernitat en el valencianisme. 1939-1983*" (Benito Sanz y Miquel Nadal. Edicions 3i4. Valencia. 1996), y *Àlbum Fuster*.

Equip Reallitat 314/EI Temps

El Partit Socialista Valencià (PSV)

□ Els inicis del socialisme valencianista.- □ "El viatge dels 13": l'excursió "patriòtica" de les valencianistes a Catalunya.- □ El Moviment Social-Cristià de Catalunya (MSCC). "MOSCA" (1960).- □ El nacionalisme: una novetat política al País Valencià.- □ Acció Socialista Valenciana (ASV). 1962-1964.- □ El Paper ideològic de Joan Fuster: ¿militant o inspirador?.- □ Els "aplecs de la juventut" del País Valencià i les "rutes universitàries".- □ El Partit Socialista Valencià (PSV). 1964-1970. Un nou partit nacionalista i d'esquerres.- □ Dues pintades del PSV que faran història: "Parlem Valencià" i "Valencians unim-nos".- □ El PSV a la Universitat de València. No a la creació de la FUDE: una opció antisucursalista. El PSV, hegemònic a la Universitat en 1962-1966.- □ □ La fi del PSV.- □ Fuster y la Universidad de Valencia, por Miquel Nadal Tàrrega.- □ Los protagonistas. José Rodrigo Huerta, responsable del "aparato" de propaganda del PSV.- Raimon.- □ "Raimon, sin saberlo, es algo así como nuestro "Diputado" en un momento en el que no hay "Parlamento. AL VENT.- □ Documento. Trajectòria posterior dels militants del PSV.- □ Relación de militantes del PSV (1964-1968).

"...els temps han canviat, i vosaltres sí que podeu fer més coses de les que féu. I més: si no les féu vosaltres, ara, no les farà ningú, ni ara ni mai..."

Joan Fuster. 1963.

Els inicis del socialisme valencianista.

En els anys seixanta apareix a València un nou partit polític que aprofita el context econòmic i social. En el País Valencià serà possible el naixement d'una presa de consciència del fet nacional valencià, que es desenvolupa lentament, però que ja serà percebut com a irreversible. Així, Víctor Pérez Díaz afirma que són els anys en què apareixerà una "nova tradició democràtica" a Espanya. També podem afirmar ací que a nivell valencià es crearà una nova "tradició" valencianista moderna, vinculada a un context més ampli -Catalunya-, sense vinculacions amb el valencianisme republicà o el que desenvolupa sota el primer franquisme, al mateix temps que socialista i progressista, com veurem a continuació.

Tenint la Universitat de València com a punt d'encontre, uns grups de joves estudiants van anar aglutinant-se al voltant d'unes idees i a una forma de vida diferent a les generacions precedents. Tenen com a característiques el seu origen social de classe, la seua procedència de la petita i mitjana burgesia valenciana; la majoria d'ells viu a València, o procedeix de nuclis importants de població, pròxims en molts casos a la capital. La gran majoria d'ells procedeixen -com és habitual en l'època- de col·legis religiosos; en el cas que ens ocupa part dels estudiants han estudiat en els jesuïtes de València, i tenen una profunda educació catòlica.

Si en la major part d'Espanya, la politització és antirègim, en el País Valencià tindrà també un component de recuperació nacional, de "*fer País*". Aquest nucli de joves universitaris es veuran "*mobilitzats*" per la idea del nacionalisme valencià, la pertanyença del País Valencià a l'àrea cultural, social i lingüística dels Països Catalans; més influït per la resistència de la Catalunya moderna, i pràcticament al marge de la tradició valencianista del període anterior a la guerra civil.

El nacionalisme valencià que va generant-se en els 60 té una alta component catalanista, i és al mateix temps moderat, dotat d'un nivell important d'ambigüitat ideològica en els seus inicis, i fins i tot una vegada creat el Partit Socialista Valencià.

L'excursió "patriòtica" de les valencianistes a Catalunya.

"De València ens arriben bones noves, molt bones noves (...)" "¿Es que ara es forja la generació que definirà autènticament València? ¿Tindrà la valentia i àdhuc, si cal, la crueltat - d'inscriure's en veritat, en una trajectoria única, cultural i històrica? Quina serà l'opció definitiva".
Vicens Vives.

Joan Fuster i els primers fusterians visiten els emplaçaments mítics del nacionalisme català, en 1960. Alguns dels participants en aquell viatge, al Parc Güell de Barcelona, escolten les explicacions d'Oriol Bohigas. D'esquerres a dreta: Lluís Aracil, Marius Garcia Bonafé, Rafael Martínez Valero, Lluís Viciano, Lluís Alpera, Oriol Bohigas, Elise Climent i Lluís Monferrer. Foto El Temps.

"El viatge dels 13": l'excursió "patriòtica" de les valencianistes a Catalunya.

El pas decisiu per a que un nucli de de joves universitaris serà un viatge a Catalunya en abril de 1960, conegut com "El viatge dels 13": l'excursió "patriòtica" dels valencianistes a Catalunya. Joan Fuster escrivia a Josep Pla (1962) sobre la situació d'alguns nuclis d'estudiants universitaris, i la seua disposició a obrir-se a Catalunya, a les primeries dels anys seixanta que: *"Són universitaris que treballen força i fan coses que semblen impossibles en la València de 1962. La Universitat mai no havia fet la impressió, mirada de lluny, de tan catalanitzada com avui [...] Aquests xicots fan versos, és clar, però fan moltes coses més que versos. Hi tinc molta confiança, és una joventut magnífica. Però ningú no podria preveure els que donaran de si en el futur".*

En abril de 1960, tretze estudiants valencians, acompanyats per Joan Fuster, realitzen una "excursió patriòtica" a Catalunya, amb l'objectiu de prendre contacte amb les forces polítiques, socials i culturals catalanes. "El viatge a Catalunya suposà un canvi de rumb nacional del País Valencià -apunta Eliseu Climent-. Part dels que vam anar havíem estudiat el batxillerat als Jesuïtes, amb professors que eren sacerdots catalans, tots de Barcelona, fills de la burgesia catalana dels anys 40 i 50. Això ens influí a Hernandis, Aracil, a d'altres, i a mi mateix. Allà s'inicia la nostra vinculació amb Catalunya".

Conta Max Cahner, que preparà el viatge que: "Eliseu Climent era el que tenia més capacitat organitzativa i un gran activista;. A Ricard Pérez Casado el vaig tenir a Barcelona dos anys redactant veus per a la Gran Enciclopèdia Catalana. Aracil tenia 20 anys quan el vaig conèixer i era un dels dirigents".

Joan Fuster i Max Cahner van a posar-se d'acord per a preparar el viatge, elegint als participants amb molta cura i apertura de criteri i evitar l'heterogeneïtat. Max Cahner conta que el viatge "fou suggerit per Miquel Tarradell, aleshores Catedràtic a València, i organitzat per Ramon Bastardes i per mi mateix, d'acord amb el mateix Fuster. A partir d'aquesta conversa, i amb l'ajut de Josep Benet i de Jordi Pujol i la benedicció de Joan Fuster, vam promoure una "excursió patriòtica" de tretze joves valencians presidits per Fuster a Barcelona, Montserrat i Queralt durant la Setmana Santa de 1960".

"La tribu d'entusiastes emprendre el viatge a Barcelona el dia 17...". Serà Fuster l'encarregat de seleccionar al petit grup que visitarà Catalunya, al qual acompanyarà en el seu desplaçament pel Principat. Fuster escriurà a Cahner exposant-li les persones que viatjaran, i donant instruccions precises als que haurien de rebre'ls: "La tribu d'entusiastes emprendre el viatge a Barcelona el dia 17, diumenge de Pasqua, probablement en el tren que surt de València a les 9,45 del matí. Jo vindré el mateix dia, però amb l'avió. La Colla està composta per tretze inefables patriotes. Crec que els patriotes han estat triats amb un criteri bastant ponderat i equitatiu; he procurat que hi hagi gent de diversa -actual o virtual- tendència ideològica, d'extracció social ben distinta i fins i tot d'un grau d'incorporació política variat".

Fuster donarà referència prèvia dels "excursionistes" i d'algunes dades biogràfiques i personals dels valencianistes. El grup dels "13 patriotes" el formàven:

1.- Eliseu Climent, un dels líders del grup, estudiant de Dret. 2.- Lluís Aracil, de les joventuts del Rat Penat, líder natural del grup junt a Climent. 3.- Màrius Garcia Bonafé, considerat per Fuster com un obrerista d'Alcoi que feia "*d'estudiant a hores lliures*", que s'interessava per la qüestió nacional, un "*patriota en estat fetal encara*". 4.- **Ferran Martínez Navarro**, estudiant de Medicina. 5.- **Lluís Alpera**, de les joventuts del Rat Penat, del "*ram de la cultura*", mestre de professió. 6.- **Josep Lluís Viciano**, propvenint del Centre Excursionista de Castelló. 7.- **Rafael Ballester Ramos**, de Castelló. 8.- **Josep Palàcios**, de Sueca i veí de Fuster, al qual l'unia una gran amistat, i del "*ram de la cultura*". 9.- **Antoni Bargues**, de les joventuts del Rat Penat, un "*element positiu*". 10.- **Lluís Monferrer**, persona "*valuosa*". 11.- **Rafael Martínez Valero**. 12.- **Miquel Mestre Navarro**. 13.- **Josep Raga**, "*economista, estudiant de Dret, persona molt potable*" segons Fuster.

Al llarg d'una setmana visiten Montserrat, Queralt, Ripoll i Barcelona. A l'estació de França els va rebre Josep Benet, Max Cahner i Ramon Bastardes, que els van acompanyar al Monestir de Montserrat. Per Montserrat passen les principals "*patums*" de la resistència catalana i explicant la realitat de Catalunya en els seus diversos aspectes. Era un "*alliçonament concentrat*". Josep Benet explicarà els principals fets del nacionalisme català. Es parlarà per part de Fuster i de l'equip de "*Serra d'Or*", no només d'història, sinó d'art, literatura, llengua, economia, societat catalana, etc. Intervenien Josep Espar Ticó, Mossèn Josep Maria Ballarín, Jordi Pujol, etc.

A Barcelona assisteixen a la representació teatral de Ionesco "*La cantant calba*", que dirigia Frederic Roda, un espectacle inusual en l'època. *Veuen "La mare", "La vaga", "Cuirassat Potemkin"*, pel·lícules clàssiques soviètiques. Oriol Bohigues els acompanya a conèixer l'arquitectura catalana des del segle XIX, el parc Güell, etc.

El Moviment Social-Cristià de Catalunya (MSCC). "Mosca". 1960.

En 1960 es reuneixen Eliseu Climent, Ferran Zurriaga, Joan F. Mira, Ferran Martínez Navarro i Vicent Alvarez, i decideixen organitzar-se com a grup. Aquest nucli universitari crearà el Moviment Social Cristià de Catalunya (MSCC), al qual en l'argot intern de l'organització anomenaran la MOSCA, organització que durarà un any i escaig, i que donarà pas a una altra amb una denominació menys pancatalanista i cristiana, però de contingut semblant, que fou l'Acció Socialista Valenciana (ASV), que per primera vegada integrava al seu si la paraula socialista en compte de socialcristià, i valenciana, en compte de Catalunya. Al costat del grup inicia s'incorporen Josep Vicent Marqués, Manuel Ardit, Valerià Miralles, Cèlia Amorós, Alfons Cucó i Josep Lluís Blasco. La MOSCA responia a les inquietuds de l'època, i estava influït per la formació religiosa del moment, que anirà evolucionant cap al socialisme i el nacionalisme simultàniament.

Una de les iniciatives que organitzen és la creació d'una "*acadèmia per a obrers*", on es feien classes per a adults i de cultura general: matemàtiques, religió, comptabilitat, història, etc. També muntaran una "*Biblioteca ambulat*", amb l'objectiu d'estendre la cultura política, relacionar-se amb la gent i establir contactes més estables amb les persones inquietes dels pobles, possibles futurs militants.

El nacionalisme: una novetat política al País Valencià.

A partir de 1960 s'inicia una activa recerca d'alternatives per al SEU en totes les universitats espanyoles. Els demòcrates comencen a practicar l'*entrisme*, i a presentar-se a delegats en les llistes del SEU per a combatre'l des de dins. Els militants nacionalistes practiquen eixe "*entrisme*". Així, es presenten candidatures demòcrates a les eleccions del SEU i eixiran elegits Carles Jorro, Rafael Aracil, Cèlia Amorós, Joan Garcés, Eliseu Climent, Manuel Ardit, etc.

Es precis destacar que la creació del MSCC suposarà una de les novetats polítiques més significatives en el País Valencià dels anys 60, ja que és evident que s'està creant un nacionalisme polític de nou signe, modern, l'orige del qual està en la connexió de grups d'estudiants universitaris amb Catalunya, i que res no tindrà a veure amb el valencianisme anterior a la guerra civil. Amb el canvi de sigles de MSCC a ASV i després a PSV, aquest grup de nacionalistes assentarà una nova concepció del que suposa la identitat del País Valencià, abans fins i tot que Joan Fuster publiqui "Nosaltres, els valencians" en 1962. Les "*excursions patriòtiques*" a Catalunya, les rutes universitàries, expressar-se en valencià en públic i en escrits aniran conformant una visió singular de la identitat valenciana en els nuclis universitaris. S'està començant a crear una tradició moderna del fet nacional valencià.

Acció Socialista Valenciana (ASV). 1962-1964.

Després de la breu existència del MSCC, la "MOSCA", els nacionalistes valencians donen un pas més en la seua organització i creen Acció Socialista Valenciana (ASV), deixant fora de les seues sigles el terme "social-cristià" i la referència a "Catalunya", per a parlar ja de "socialisme" i "valencià". Els militants d'ASV, amb entusiasme juvenil, viatjen pels pobles a donar xerrades, conferències, fer tertúlies, exposicions de llibres, i contactar amb gent interessada. Acudeixen a Alcoi, Cullera, Sueca, Castelló, Alacant, etc.

Les detencions massives de comunistes en 1962 desarticulen el PCE a València i enderroquen l'organització universitària que havia anat creant-se després de les detencions de 1959. Aquest fet serà decisiu per a que els joves valencianistes socialistes ocupen casi tot l'espai d'oposició al SEU i al franquisme a la Universitat de València durant els anys 1962 al 1965.

Portada de la edició 1962.

"Els valencians hem de defensar-nos com a poble..."

J. Fuster, "Nosaltres, els valencians". 1962.

El paper ideològic de Joan Fuster: ¿militant o inspirador?

Respecte Fuster, i la seua influència en les primeres efervescències universitàries serà una persona omnipresent, i sense dubte la més influent en el socialisme nacionalista valencià en les seues distintes fases. L'activitat de Joan Fuster amb els joves que van crear el socialisme nacionalista, i agrupant-se al voltant de la idea de "*fer un País Valencià*" diferent és permanent, donant-los referents teòrics, històrics, com ara el text de "*Nosaltres, els valencians*" en (1962) i a través de les tertúlies, la correspondència, les visites a la casa del núm. 10 del carrer Sant Josep de Sueca, etc.

En opinió de Vicent Ventura, caldria encara preservar la "*virginitat*" político-partidària de Fuster: "*Fuster no va pertànyer ni fomentà cap partit. Estimulava sense donar instruccions, opinava, però no inspirava. Eixa no era la seua opció. No s'haguera trobat còmode. La seua utilitat era recolzar el que es crearen coses, sobretot amb gent d'esquerres*". Fuster es converteix el líder d'aquella joventut que ha triat "*l'opció de la dignitat i de la honradesa*", i que ha assumit com a missió "*de tornar-li [al poble] la consciència, la seua consciència, de ser "poble"*".

L'itinerari acadèmic i la carrera acadèmica d'un grup de catedràtics i professors catalans coincidirà amb la primera gestació de les experiències i inquietuds dels joves ingressats a la Universitat. Joan Reglà, Emili Giralt, Miquel Tarradell i Miquel Dolç seran els professors catalans que a la Universitat esdevindran exemple cívic i recolzament per als joves valencianistes.

Els "*aplecs de la joventut*" del País Valencià i les "*rutes universitàries*".

A partir dels anys 60, el naixent nacionalisme valencià postfranquista trobarà dues vies d'expressió inicialment legals i no reprimides pel franquisme: els aplecs en l'àmbit de la joventut i les rutes universitàries en l'àmbit acadèmic o universitari.

Els "*aplec de la joventut*" del País Valencià seran organitzats per Lo Rat Penat, i en ells també confluiran els universitaris de l'Aula Ausiàs March. Els "*aplec*" seran actes plenament legals i inocus políticament, encara que els assistents puguen aprofitar aquell instrument per a establir contactes i relacions. El Primer Aplec de la Joventut es celebra a Lliria l'any 1960. El segon "aplec" (1961) es celebrarà a Alcoi, i el tercer a Castelló (1962), etc. A partir de 1967, serian controlados estrechamente por la policia.

Les "rutes universitàries. Seguint l'exemple francès, incorporat a Catalunya en 1956, els estudiants universitaris nacionalistes i amb inquietuds culturals inicien actes de "*resistència cívico-cultural*" en els anys 60, abans de la creació del PSV. Les rutes, un altre instrument d'implantació del grup, consistien en excursions per a conèixer el País, la seua geografia, la seua història, etc. Solien fer-se en caps de setmana o dies festius, i en elles participaven estudiants i alguns professors. En aquestes "*rutes*", a banda l'aspecte cultural i recreatiu, es parlarà del País Valencià i la seua problemàtica, es discutiran temes d'actualitat i es creara un ambient propici per al desenvolupament del nacionalisme valencià.

El Partit Socialista Valencià (PSV). 1964-1970. Un nou partit nacionalista i d'esquerres.

El llarg pelegrinatge per a la creació d'un partit de contingut socialista i nacionalista culminarà en 1964 amb la creació del Partit Socialista Valencià (PSV) i a nivell universitari amb la constitució de l'Agrupació Democràtica d'Estudiants Valencians (ADEV), dóna els seus fruits amb l'organització d'un partit polític amb senyals d'identitat pròpies.

El PSV és una creació autòctona, sense vinculació amb partits d'àmbit estatal o espanyolista. Rebutja decididament el vincular-se a qualsevol opció política estatal. No es vol ser "*sucursal*" de ningú. Des de l'origen el PSV es troba lluny del PSOE, el PCE i qualsevol opció política clandestina que no siga valenciana.

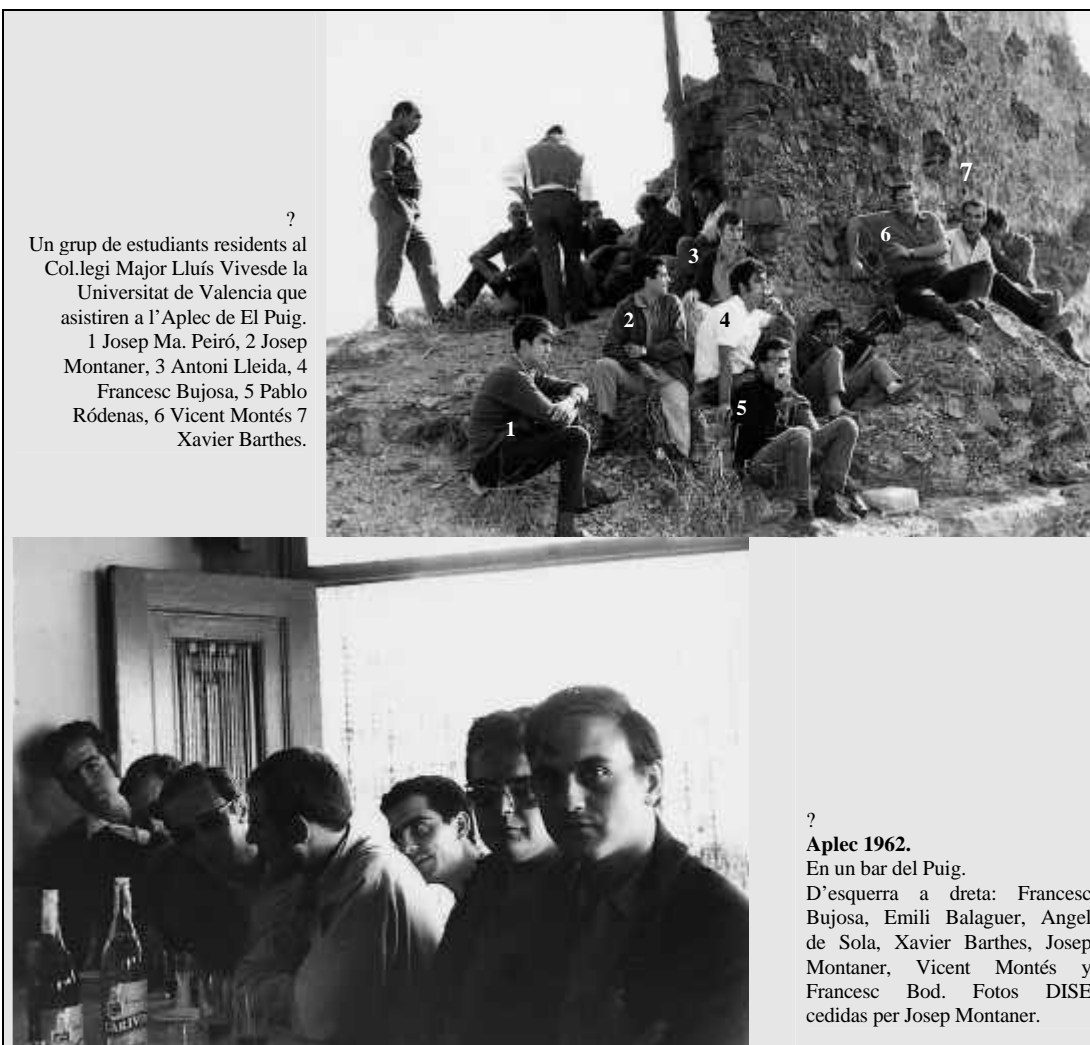
Els socialistes nacionalistes reivindiquen el "fet nacional" del País Valencià concebint-lo a partir de la consideració del català com a llengua nacional i la pertinença del territori valencià a una comunitat cultural i política més ampla: Catalunya i els Països Catalans.

El grup motor i organitzador del socialisme nacionalista s'anirien afegint sucesivament altres estudiants universitaris com Valerià Miralles, Ricard Pérez Casado, Josep Vicent Marqués González, Enric Jordà, Elia Serrano, Jose Rodrigo Huerta, Maria del Carme Mira, Ricardo Garrido, Enric Solà, Manuel García García, Tomàs Ribera, Domingo Molinero, Josep Lluís Blasco, Jacobo Muñoz Veiga, etc, així com els periodistes Vicent Ventura i Beltran i Joan J. Pérez Benlloch. La militància del PSV serà molt heterogènia tant en els seus inicis com en la curta història del partit.

El Dr. Josep F. Yvars Castelló assenyala sobre aquells nacionalistes dels anys 60 que "*no tenían padres, modelos ni historia*". Es un moviment minoritari, que pretén obrir perspectives, superar localismes i que resulta explicable també des de la influència dels catedràtics i professors catalans de la Universitat de València.

Vicent Ventura opina que el PSV: "*fou la primera organització nacionalista antifranquista. En els anys 60 el PSOE no existeix a nivell públic, ni hi havia altres partits, a excepció del PCE. Allò "novedós" del PSV fou que no era continuador de res. Era un partit ex-novo, sense precedents històrics*".

Per a Eliseu Climent: "*El nacionalisme valencià dels seixanta era diferent al català. Ací no hi havia cap burgesia darrere. A Catalunya tenien el PSUC, interessat a jugar la carta nacional i aliar-se amb la burgesia contra el franquisme. A Catalunya hi havia el Omnium Cultural, permés i ací prohibit. Darrere de l'Omnium Cultural català estaven el sr. Carulla, el propietari de Gallina Blanca, l'amo de Floïd (Cendrós), qui promourà l'editorial Proa, la burgesia del tèxtil... Allà si hi haurà un bloc social amb pes específic, inclosa l'abadia de Montserrat. A València, el nucli d'emergència del PSV no comptava ni amb un sol burgés ni amb obrers; tan sols alguns a Alcoi, Elx o el Port de Sagunt*".

?
 Un grup de estudiants residents al Col·legi Major Lluís Vives de la Universitat de València que assistiren a l'Aplec de El Puig.
 1 Josep Ma. Peiró, 2 Josep Montaner, 3 Antoni Lleida, 4 Francesc Bujosa, 5 Pablo Ródenas, 6 Vicent Montés 7 Xavier Barthes.

?
Aplec 1962.
 En un bar del Puig.
 D'esquerra a dreta: Francesc Bujosa, Emili Balaguer, Angel de Sola, Xavier Barthes, Josep Montaner, Vicent Montés y Francesc Bod. Fotos DISE cedidas per Josep Montaner.

El PSV a la Universitat de València. No a la creació de la FUDE: una opció antisucursalista. El PSV, hegemònic a la Universitat en 1962-1966.

En 1963, els nacionalistes universitaris creen l'Agrupació Democràtica d'Estudiants Valencians (ADEV). A la Universitat de Madrid s'havia creat la "Federación Universitaria Democrática Española" (FUDE) eixe mateix any i encetava el procés d'expansió i implantació en altres Districtes Universitaris.

Un grup d'estudiants de la FUDE de Madrid d'entrevisten amb estudiants valencians, majoritàriament de la Facultat de Dret. De forma prèvia a l'entrevista, ja s'han reunit els valencians per a concretar la postura a mantenir. La decisió no fou gens favorable a la creació d'una secció de la FUDE a València. L' ADEV es creà sobre la marxa, una vegada que la FUDE tracta de de muntar una secció a València. Vam acordar que no volíem vincular-nos a cap organització estatal.

La detenció de l'organització comunista en 1962 farà que el PSV esdevinga el grup amb major presència organitzada, sent gairebé hegemònic, ja que la gran majoria d'estudiants antifranquistes demòcrates no estan organitzats. En ser l'ADEV i el PSV molt actius a la Universitat, tots els qui volien fer coses hauran de vincular-se a eixe sector, encara que no foren ni socialistes ni nacionalistes. Així, el sindicat estudiantil rebrà molta gent que prové d'altres organitzacions i militàncies, però que no compta amb una presència estable a València. Serà al llarg dels anys 1962 a

1966, quan es desenvolupa una gran activitat de desmantellament de l'estructura falangista, a l'ensenyament que s'aprofiten les plataformes culturals oferides pel sindicat.

El PSV es troba en els seus millors moments. La seua presència a la Universitat és molt sòlida. Es pot dir que el PSV és el motor del moviment universitari i comparteix el lideratge amb els cristians de base i els demòcrates independents. El PCE no està present des de 1962 a la Universitat de València i no reapareixerà com a organització fins a 1965/66.

L'organització i l'aparell del PSV. El que havia nascut com un grup d'estudiants universitaris a principis dels anys 60 va adquirint cada vegada més volada, dotant-se d'una estructura més sòlida i, per tant, acaba passant a tenir una organització semblant a la de la resta de partits. El Comitè Central del PSV no tindrà secretari general, la direcció serà col·legiada ja que tots els militants, tan joves, tenien si fa no fa la mateixa edat. De tota manera, i a banda dels noms dels fundadors, tindrà un pes prominent Eliseu Climent, del sector més nacionalista, i Vicent Alvarez, del sector més obrerista, a més de José Rodrigo, responsable des de 1965 de l'agitació i la propaganda, Valerià Miralles, responsable de cultura i Josep Vicent Marquès.

Entre els més actius del moment trobem Ricard Pérez Casado, que en eixos moments coordina les activitats del partit a la Universitat; Enric Solà; Florencio Martín; Miquel Vilar (delegat de la Facultat de Dret); Jaume Reig (delegat de la Facultat de Filosofia i Lletres); Ferran Martínez Navarro (dirigent a la Facultat de Medicina); Enric Jordà (també de Medicina); José Jaime Romà, Elia Serrano, Vicent Arrue i Manuel García a Filosofia i Lletres; Josep Puertas Domingo, dirigent a la Facultat de Ciències, i més tard delegat, etc.

Els "aplects de la joventut". El Primer Aplec de la Joventut es celebra a Lliria l'any 1960. El segon "aplec" (1961) es celebrarà a Alcoi, i el tercer a Castelló (1962), etc. A partir de 1967, serian controlados estrechamente por la policia. Foto *Àlbum Fuster*.

Dues pintades del PSV que faran història: "Parlem Valencià" i "Valencians unim-nos".

En altres geografies de l'Estat i ja en la més immediata postguerra, trobem de seguida la utilització de la "pintada" en els murs i parets de la ciutat com una forma efectiva de propaganda i comunicació política clandestina. L'aparició de les pintades al País Valencià serà tardan, i és curiós i ben revelador que siga precisament la primera pintada un missatge de contingut valencianista. Això demostrarà i acreditarà que la qüestió de la identitat valenciana s'ha polititzat i es convertirà en un motiu d'erosió del règim.

Les pintades faran fortuna a causa de l'efecte sorpresa. Un text formalment neutre,

un prec o una frase que s'havia pogut veure escrita a les revistes Sicània o Valencia Cultural, quan aparega pintat de forma massiva serà percebut com un missatge subversiu. Els carlins i els tradicionalistes de la ciutat, com que tampoc no era el cas de procedir a esborrar totes les pintades, van afegir al costat la frase compensatòria del ¡Vixca Espanya!.

"Parlem Valencià" (9 d'octubre de 1965).

Una de les activitats més significatives, que va tenir una gran influència en l'època i en la memòria històrica posterior, fou la "pintada" massiva de "Parlem Valencià" per tots els barris de la ciutat de València. La "pintada" es faria coincidint amb la celebració del 9 d'octubre de 1965, entre la 1 i les 3 de la matinada.

La logística de la pintada serà organitzada per José Rodrigo Huerta, responsable d'agitació i propaganda. "Vam organitzar 12 grups de 3 ó 4 persones cadascún, en cotxes. Cada grup ignorava qui era la resta. Ho havíem "compartimentat" meticulosamente, per si de cas agafaven a un grup, evitar "caigudes" en cadena. Aleshores encara no s'havia inventat l'esprai, i pintàvem amb quitrà. Cada cotxe duia un pot gran de quitrà molt espés, que s'havia de dissoldre prèviament amb gasolina. Les graneres per a pintar eren molt rústiques, i dúiem guants de goma per tal de no tancar-nos les mans. Vam haver de llogar dos cotxes, ja que no teníem suficients. Participàrem tots els militants del PSV, inclús els del Comité Central. Allò més complicat de l'operació no fou convèncer als militants, que acceptàren participar, malgrat el risc que suposava el que t'agafaren; allò complicat fou comprar els 100 quilos de quitrà, la gasolina, etc; fou una odissea. Aquest tipus de coses era complex per a gent que érem joves, amb pinta d'estudiants, cada militant duia un itinerari i sabia fins i tot les parets concretes en las que devia, ja que ho havíem "planificat d'avantmà".

La pintada "Parlem Valencià" seria la primera de caràcter massiu que es feia a València després de la Guerra Civil i fou un gran èxit, que agafà desprevinguda a la policia, la qual no s'ho esperava. La repercussió en sectors de la població fou important. Encara que la frase no era molt subversiva, si que ho era l'acció, que tenia un contingut de reivindicació nacional i antifranquista. L'expectació de la societat civil fou majúscula, i a la vegada perplexa. El sentiment nacionalista no estava present a la societat valenciana d'aquell moment. La gent no es feia còmplice d'una crida d'aquest tipus de reivindicació lingüística, però donades les característiques subversives de l'acte, socialment s'interpretà com una acció de lluita antifranquista.

Amb motiu de la "pintada" seria detingut i interrogat Vicent Ventura, ja que era un "vell conegut" de l'oposició i participant al "contubernio" de Munich.

"Valencians unim-nos", la segona "pintada" del PSV. 7 de març de 1966.

La segona "pintada" massiva que el PSV realitza tindrà lloc el 7 de març de 1966. A diferència de la "pintada" "Parlem Valencià" que es circumscriu a la ciutat de València, la pintada "Valencians unim-nos", es feu per tot el País Valencià.

Si tècnicament la primera fou complicada, la de "Valencians unim-nos" ho seria encara més, ja que es van haver de comprar 400 quilos de quitrà, gasolina per a dissoldre, graneres, mapes del País Valencià, etc. La de "Parlem Valencià" s'havia fet a València i en un temps de dues hores. La de "Valencians unim-nos" era més complexa perquè no hi havia cotxes suficients i s'hagueren de llogar. S'hagué de muntar un dispositiu de telèfons i contrasenyes de seguretat, connectar amb una advocats per si de cas hi havia detencions, mantenir mesures rigoroses de discussió i clandestinitat, etc. Per a evitar possibles indiscrecions s'organitzàren grups que no es coneixien entre sí.

Les pintades es realitzen en nombrosos municipis del País Valencià; cada grup tenia un itinerari i així s'arribà a pintar en Alacant, Castelló, València, Dénia, Pego, Elx, Alcoi, Morella, etc. L'únic incident serà la detenció del grup que tenia la ruta Pego-Oliva, format per Valerià Miralles, Salvador Martí i Domènec Serneguet.

Si la pintada "Valencians unim-nos" havia tingut complicacions tècniques i d'infraestructura, també les tindria de caràcter ideològic ideològic i polític, i seria el detonant d'allò que després es convertiria en l'escissió d'un sector del PSV.

"Vaig inventar jo la consigna -conta Vicent Alvarez-. Però, ¿unir-nos a quí?. La meua posició fou: "Valencians, unim-nos contra la dictadura". Vaig polemitzar amb Eliseu, el qual opinà que: "Valencians unim-nos" era una consigna més ampla i global".

Testimoni o. -

Vicent Alvarez: *Valencians Unim-nos*

Valencians Unim-nos. A principis del 66 les tensions amb Eliseu i un sector del partit escomencen a apareixer. El PSV deu reprendre l'iniciativa i tenim que estudiar un tipus de campanya que pille a tots per sorpresa i ens situe al cap. El Rodri dissenyà una campanya amb pintada tot el País Valencià, el problema és la consigna central. La meua proposta és "Valencians Unim-nos", s'obri el debat, al final jo mateix auto-esmene la meua proposta -he de reconèixer que sóc tan crític que no vaig poder criticar allà que jo mateix havia plantejat-, aleshores, plantetge quelcom que fou el detonant que provocà una crisi terminal. La meua esmena era bien simple, la consigna tenia que ser "Valencians Unim-nos contra Franco". Obviament les implicacions eren grans, la consigna coincidia amb la reconciliació nacional del PCE, implica les aliances antifranquistes i relegar el nacionalisme -segons alguns deien-. La polémica estava servida. A partir d'ahí es fa l'acció com "Valencians Unim-nos" i ens quedarem en minoria.

Les coses es precipiten. D'un debat tan simple descobrim que hi ha dos propostes o projectes. Eliseu jugà fort i demanà un referendun intern sobre dos declaracions polítiques, una la del sector que ell representa i altra, la nostra. Segons ens diuen els resultats li són favorables. Cert o no? El fet és que alguns optem pel trencament i s'en anem. Inicialment s'en anem unes 15 persones, després ho farien els principals dirigents universitaris que es passen al PCE.

Fou correcta la nostra eixida? Vistes les coses amb temps i segons alguna gent com Marqués vam cometre un error, puix dins havia gent que estava més amb nosaltres. Alguns noms dels que abandonarem el PSV: con Enric Jordà, Valerià Miralles, Pep Puertas, Pedro Zamora, Elia Serrano, jo, Paco Bosch, Víctor Navarro, Arrue, Muñoz, Vicent Albero... Es quedaren Eliseu Climent, Pérez Casado, Tomás Ribera, Carne Mira, Ferran Martínez, Marques, Rodri, Quico Mira, Manolo García. De comarques, també, va haver gent que es va desvincular a la Ribera, l'Alcoià, l'Horta...

Aquest trencament del PSV coincidí amb el procés ja de creació dels Sindicats Democràtics i amb una forta implantació del PCE a les Universitats, amb la particularitat del PSUC a Catalunya i el FLP a Madrid. L'ADEV deixaba tindre sentit, el PSV perdia l'iniciativa a l'Universitat, deixant pas al PCE -dins del qual es situaren alguns ex-PSV, cas Puertas, Víctor Navarro...-, el qual tenia uns líders Bartrina, Carne Pertejo, el germans de Felipe, Felipe Zayas...

El Partit Socialista Valencià. Vicent Alvarez Rubio. Del libro *Memoria del antifranquismo. La Universidad de Valencia bajo el franquismo. 1939-1975*. Benito Sanz Díaz y Ramón I. Rodríguez Bello Editores. Universidad de Valencia, 1997.

"Obreristes" contra "Nacionalistes".

En el sector "obrerista" es posicionen el seu líder, Vicent Alvarez, Elia Serrano, l'obrer Francesc Bosch, Enric Jordà, Vicent Albero, José Jaime Romà, Jacobo Muñoz, José Rodrigo, Ricard Pérez Casado i Ferran Martínez Navarro.

Al sector "nacionalista", més centrat en la construcció del país i en els temes culturals, progressista però menys escorat a l'esquerra, s'adscriurà la majoria dels militants. Alguns recolzaven la línia obrerista, però volien defensar-la dins del PSV i no aprofitant una escissió que debilitaria el partit. Aquest serà el cas de Josep Vicent Marqués o Josep Rodrigo. El sector estarà liderat per Eliseu Climent, i el seguiran Ferran Zurriaga o Joan Francesc Mira.

Segons el record de Vicent Alvarez: "Eliseu era molt actiu i creatiu, però ens "embolicava", utilitzant la seua visió del PSV. Vam fer una votació i hi havia un gran equilibri de forces. Alguns, com Josep Vicent Marqués o José Rodrigo estaven més d'acord amb nosaltres, però mantenien que era precís aguantar i no escindir-se".

Segons Eliseu Climent, després de la pintada "Parlem Valencià", hi hagué una reunió a Pego, a casa de Valerià Miralles on es van enfrontar les dues filosofies polítiques d'origen que confluïren en la militància del partit. Quan Eliseu proposà la pintada de l'estricta unió dels valencians, els obreristes van considerar que la frase igual servia per a un burgès, per a la classe mitjana o els obrers, i que era una maniobra "interclasista". Per tant, la pintada havia de referir-se al poble treballador. La votació donà com aguanyadors el sector dels nacionalistes recolzat pels obrers d'Alcoi, Elx i el Port de Sagunt.

Considera Climent que: "A partir de la reunió de Pego van enfrontar-se dues concepcions que coexistien al PSV des del seu origen: la dels que provenien del nacionalisme i la dels que provenien de l'esquerrisme. Les dues concepcions van coincidir en els primers anys per l'antifranquisme, però després era previsible que es trencara l'acord fundacional. Els esquerristes acceptaven racionalment el nacionalisme, però no tenien sensibilitat vital sobre la qüestió nacional. Aquesta qüestió es repetirà en els casos del PSPV, en la UPV, o en la mateixa Convergència Democràtica, entre Miquel Roca procedent del FLP i Pujol procedent de Cristians de Catalunya. Es tracta de dues visions diferents sobre el País i l'Estat" ().

Texto de Tradición i modernitat en el valencianisme. Finalista de los Premios Octubre de 1995.

La fi del PSV.

Donarem algunes pautes i reflexions per les quals el PSV desapareix, tractant de donar una visió global dels diversos i alhora complexos factors que conduiran a la liquidació del partit. Una afirmació gairebé unànim dels militants expressa d'una o altra manera que al PSV no el dissolgué ningú, ningú no apagà la llum quan tots se'n van anar. Simplement s'escaigué la "desaparició", de mort natural i sense que ningú tampoc no "certificara" la defunció. El socialisme nacionalista valencià i la seua composició heterogènia i plural inicialment contribueix al creixement i a la incorporació de gent de plurals orígens ideològics, però després serà un dels seus problemes. La

qüestió nacional sempre estarà present i s'accepta de forma majoritària. El que es discuteix és el lloc que ha d'ocupar en l'estratègia política del partit. El debat s'aguditzarà amb el pas del temps.

L'auge del PCE a partir de 1966-1967, a la Universitat, on els comunistes comencen a dirigir el naixent Sindicat Democràtic (SDEUV), com en el moviment obrer (creació de CC.OO.) i en altres sectors farà que una part de la militància del PSV siga atreta per un partit més arrelat en el conjunt de la societat i que s'aguditzen les contradiccions. A partir de 1966, la competència entre el PCE i el PSV serà molt forta i comencen a aparèixer noves sigles i ideologies més a l'esquerra del PCE com a conseqüència de l'impacte dels esdeveniments del maig de 1968.

La fi del PSV i del SDEUV coincideixen en el temps. Maig del 1968. La majoria dels testimonis "orals" consultats coincideixen en confirmar la tesi de la "desaparició" informal del partit. Una dissolució no acreditada en cap paper ni document escrit. Així Vicent Ventura recorda que la desaparició del PSV tingué lloc en tot cas abans del mes de maig de 1968: "El partit s'esvaí. Realment no recorde cap dissolució formal del partit". Per la seua banda, Eliseu Climent també confirma que la desaparició del partit coincidí amb "la fi d'un cicle generacional, unit al maig de 1968, i que coincidirà també amb la desaparició del Sindicat Democràtic de la Universitat de València". La mort del partit fou deguda a un conjunt de raons, entre les quals hi haurà: "l'origen quasi exclusivament universitari dels seus components, la joventut de l'aparell directiu, la manca d'homogeneïtzació política dels seus membres i també, l'esquerranisme creixent del món universitari arran del maig del 68". Sobre la data de la dissolució del PSV s'ha donat la de València (1968) i a Elx (1970).

Alfons Cucó, poeta i cantant

La vinculació del jove Alfons Cucó al grup Torre. En efecte, en 1960, Torre publicarà el primer i únic llibre (*"tremolós de joventut i vibrant d'il·lusió"*) de poemes del jove Alfons Cucó. El poemari de Cucó, *Lluernes tan sols*, es convertirà en el núm. 42 de la Col·lecció "L'Espiga", i serà prologat pel mateix Xavier Casp en uns termes molt afectius (*"em cal dir, ací, que un jove amic meu és poeta"*) que demostren la intensitat de la relació que manté Alfons Cucó amb la tertúlia. Alfons Cucó com a poeta no participarà de les tendències realistes i de la poesia social, sinó que es decantarà per una poesia lírica, lirisme pur. Com dirà d'ell Xavier Casp: *"Crec haver dit, potser sense dir-ho, que aquest jove amic meu és un poeta exactament líric, d'un lirisme prim, de ploma d'ala; un lirisme que té la raó involuntària d'ésser-ho per necessitat, un lirisme que del ritme d'ulls enfora mussita el poema cor endins; un lirisme que el fa creure, com Gabriela Mistral, que 'una cançó és la ferida d'amor que ens obrin les coses' "*.

Xavier Casp apostarà per un Alfons Cucó poeta, perquè en la seua actitud de poeta, Alfons Cucó: *"Ja té la lluita marcada, la poètica lluita de triar, entre la humana estelada, quins estels són lluernes tan sols i quins estels són estels veritables"*.

Alfons Cucó destacaria en activitats culturals i en la cançó, i no per la seua activitat política. Diversos antics militants del PSV el recorden com una persona dedicada a la cultura: *"Deia sempre que ell estava fet més per a la literatura que per a la política. Escrigué un llibre de poesies que li publicà Xavier Casp. De broma li dèiem 'Estic cansat de caminar', per un dels seus poemes que començava així. En l'activitat política intervenia poc, 'i de fet estigué menys d'un any en el PSV', segons el testimoni de Vicent Alvarez*.

De tota manera, uns altres testimonis dels seus coetanis, com ara Eliseu Climent, Valerià Miralles, Vicent Alvarez o el mateix Max Cahner relativitzen el grau de participació i activisme cultural i polític de l'Alfons Cucó dels anys 60. No deixa de ser significatiu que Joan Fuster no l'inclouera entre els representants del "neo-valencianisme" de l'excursió patriòtica dels 13 en 1960 a Catalunya. Cahner, per exemple destacarà que Alfons Cucó signava tot a "Serra d'Or", *"un manifest i el seu contrari; era menys polític i més universitari"*. Així, sembla ser que en el moment en que el grup d'universitaris féu l'adquisició de la ciclostil, una "vietnamita" per a les tasques de propaganda i agitació, Alfons Cucó es donà de baixa de l'Aula a causa dels seus temors i prevencions respecte de la legalitat d'eixes operacions "editorials". El mateix faria en el PSV, segons recorden alguns dels seus companys del PSV, alegant que abandonava el partit -1965- per a *"dedicar-se a la poesia..."*. Així, per exemple, ja no participarà en les pintades de *"Parlem Valencià"* i *"Valencians unim-nos"*. Texto de *Tradicció i modernitat en el valencianisme*. Finalista de los Premios Octubre de 1995.

Cucó, cantant en *Els Escolans*.

"Els Escolans, que van a començar les seves actuacions el curs 1962/63, tenien com a finalitar divulgar cançons de cantautors internacionals com era el cas de G. Brassens, Boris Vian. Els integrants del grup eren: Joan Bartrina, Lluís Núñez, Manuel Ardit, Alfons Cucó i Antoni Beneyto. Alguns de les seves cançons eren: Cançó del matí, El paraigua, L'home del carrer, Ens anirem morint, Fariseus". (Abans i després de *"Nosaltres els valencians"*. Xavier Ferré i Trill. Curial. Barcelona, 2001. P. 207).

En la foto, Alfons Cucó parla en nom dels joves, pronunciant el parlament en l'homenatge de Xavier Casp i Miquel Adlert (1960). Foto Murta, abril 1979.

Joan Fuster i Ricard Perez Casado. Foto Àlbum Fuster.

Fuster y la Universidad de Valencia, por Miquel Nadal Tarrega.

Joan Fuster ingresa en la Universidad de Valencia en el año 1943 para realizar los estudios de Derecho. *"No podía cursar nada más que eso"*. Como en los casos Josep Pla y tantos otros escritores, la licenciatura en Derecho no era tradicionalmente el fruto de una opción vocacional forense, sino una etapa ligada al deseo de obtener una titulación superior que ofrecía prestigio familiar y social, y que, además, en contraposición a Filosofía y Letras, era lo que estudiaban los hombres.

La Universidad de Valencia de los años 40, todavía está marcada por la depuración, la oscuridad y la falta de inquietud política de la juventud. Una

universidad de vencedores, que hacía dos años había asistido impávida a la vergüenza del fusilamiento en Paterna del ex rector Peset. Fuster confiesa en su epistolario a Vicenç Riera Llorca, recordando aquellos años, que en su curso de ochenta personas sólo había *"un comunista, dos o tres falangistas i dos valencianistes; la resta era una massa amorfa que s'estranyava que hi hagués algú amb preocupacions d'aquesta mena"*.

¿Qué aprendió Fuster en las viejas aulas de la calle de la Nave, bajo la influencia benévola del monumento a Juan Luís Vives? El ejemplo de algún catedrático, y poca cosa más, en un alumno que ha elegido los estudios marcado por las salidas profesionales clásicas de los juristas. En los años 40 la opción de la profesionalización como hombre de letras debía ser un triste sueño. Sin mecenas, y en un mundo literario amateur, los estudios jurídicos debieron ser una fuente de seguridad, y la Universidad de Valencia una estación más del itinerario adolescente y de la educación vital de un joven de 21 años, que realiza sus primeros ensayos literarios, convencido de que podría ser un escritor compatible, aunque fuera de domingo por la tarde. Pero en su formación, las tertulias, las librerías de viejo, los paseos por la ciudad, serán más decisivas que las clases en el viejo y húmedo recinto de la universidad, y marcarán la percepción de Fuster sobre una ciudad triste y derrotada, una mirada prisionera de las experiencias de los años 40.

El falangismo *"teen-ager"* de los dieciocho años (*"els qui hem estat del SEU durant l'època universitària"*), ha dado paso a su nombramiento como secretario de las juventudes de Lo Rat-Penat, a las primeras pintadas valencianistas con Fermín Cortés, los primeros contactos con el mundo literario valenciano, las primeras publicaciones y dudas ideológicas. La etapa de trabajo en el despacho del abogado carlista Vicente Alabau Siurana, que le presentan Xavier Casp y Miquel Adlert abrirá paso a un Fuster sin titulación ni disciplina en la que incluirse, que decide optar por las letras. Fuster no será un erudito ni un académico. Joan Estelrich definía a Puig i Ferrer como un escritor "poble", cautivo de la experiencia, opuesto al escritor "de llibres". Fuster será uno de los afectados por esa pasión intelectual, interesada por la letra impresa, que decide convertir en profesión.

Una nueva generación de universitarios.

El conjunto de trabajos recientes de Antoni Furió, Francesc Pérez Moragón o Antoni Ferrando sobre la biografía universitaria de Fuster nos ahorra el seguimiento de la peripecia del retorno del ensayista a la Universidad ya en los años ochenta, su doctorado, los primeros pasos como profesor y después como catedrático hasta la fecha de su muerte. La vinculación de Fuster a la universidad se recupera de forma tardía, aunque no se ha de vivir como un drama, como a veces se ha presentado. El mismo declaraba que *"jo no he tingut mai una gran vocació docent en el sentit acadèmic de la paraula"*. Joan Fuster tuvo, por el contrario, una acreditada vocación pedagógica, *"didàctica, que és en el fons explicar les coses a través de la lletra impresa"*.

Eso no quiere decir que Fuster viera polvorienta la universidad, o la considerara como una institución irrecuperable para la modernidad y el valencianismo. Benito Sanz y yo mismo hemos publicado un libro, en el que, por ejemplo, tratamos de explicar con detalle cómo ya desde los años 50, será Joan Fuster el que esté detrás de todos los intentos de que el valencianismo no quede al margen de las aulas. Para Fuster, otra generación valencianista fuera de la academia sería "letal" para el valencianismo. Ya en 1951, y hablando de la posibilidad de edición de una revista dirá que *"ha de ser útil en la captació de joves, universitaris sobretot"*. También confesará el mismo año a Vicenç Riera su deseo de *"preparar una nova generació, a base dels universitaris que puguessen captar-se, sense contactes amb aquestes lluites estúpides"*.

El Aula Ausiàs March

La oportunidad aparecerá con la generación de 1941, los inicios del Aula Ausiàs March, y la renovación civil y académica que aporta la presencia en Valencia de un grupo de catedráticos catalanes: Reglà, Tarradell o Miquel Dolç. Un grupo de jóvenes que nace de una forma autónoma, que Fuster captará en la primera cátedra

informal que tuvo en el claustro de la Universidad. A su juicio, aquella aparición de los jóvenes era una "solución providencial" que venía a resolver un poco el que para Fuster era el "*vell problema valencià de la continuïtat de les minories*".

Si el pasado, para Fuster, está asociado a la polémica, la tertulia y el amateurismo, el futuro solo tendrá sentido ligado a la universidad, en una decisión consciente que querrá decir profesionalidad, compromiso, estabilidad, ruptura con el pasado y modernidad: una juventud en alza, emergente y dinámica. Los equipos de trabajo que Fuster quería poner en marcha comenzaban a florecer en política y en cultura, con resultados diversos, perspectivas erróneas o acertadas, y planteamientos expositivos de diversa capacidad comunicativa.

Todo ello no es lo que debe ser mencionado ahora. Ni el deber de aquella generación, ni los éxitos o fracasos. Aquí era necesario remarcar las diferencias entre la Universidad en la que estudia el joven Fuster y las propuestas para enmendar la separación entre el mundo futuro y las esperanzas de un nuevo valencianismo que Fuster mismo ayudaba a nacer. Dicho proceso no hará sino iniciar un período en el que el valencianismo atribuirá una poderosa fuerza simbólica al ejercicio del poder y al dominio sobre la Universidad.

Los dos valencianistas del año 1943, se habían transformado en unas decenas de jóvenes en 1959. Para Fuster, en el resumen que del proceso hacía en 1965, "*si més no, s'havia "revitalitzat el "problema", hem aconseguit clientela jove; hi ha equips que treballen amb molt bon sentit*". El milagro de la continuidad se había producido. Con un discurso acertado o desacertado, la renovada presencia era una muestra más del hecho de que a pesar de todos los problemas, todavía existía fe en Israel.

Miquel Nadal Tàrrega es escritor. Ha sido profesor del Departamento de Derecho Constitucional de la Universitat de València. Foto DISE.

Los protagonistas.

José Rodrigo Huerta, responsable del "aparato" de propaganda del PSV.

"Joan Fuster moderava molt, i si parlaves no quedava lleig. Aleshores molts no ens aclaríem amb la qüestió nacional, les diferències entre País i nació, etc. Per a nosaltres tot allò era una gran escola de formació política".

José Rodrigo Huerta, estudiante de Filosofía y Letras en los años 60, militó en el PSV, formando parte del Comité Central del Partido, como responsable de propaganda, siendo el primer "liberado" de la organización, y militante clave.

-¿*Que característiques tenia la militancia del PSV, en cuanto partido nacionalista?*

-El PSV no era ni una organització sectària ni tancada. En ella militàven persones nacionalistes com Eliseu Climent o Valerià Miralles, amb trotsquistes empedernits com Ricard Garrido; Pedro Zamora que era de Conca, Domingo Molinero, obrer de Zamora i que havia vingut a València de l'emigració (Düsseldorf), Vicent Albero que era del FLP a Madrid i gens nacionalista, o jo mateix que llavors no parlava valencià.

-¿*Como definiría la línea programática del PSV?*

-En la primera época no teníem una doctrina o un programa elaborat, sinó només grans línies en les quals coincídem: antifranquistes, anti SEU, demòcrates, i recolzàvem als moviments d'alliberament del Tercer Món, el cas d'Argèlia, Vietnam o Cuba, etc. Seria precisament eixa amplitud en la visió, procedència, ideologies, etc, les que ens donaria una base plural i prou ampla, però també la debilitat que ens va desfer.

-*Como responsable del "aparato" de propaganda del PSV, ¿vd. mantuvo contactos con el consul de la Embajada de los EEUU en Valencia, Mr. Timothy Towel, en plena Dictadura ¿De que tipo eran las relaciones que mantenian?*

-L'informàvem de tot el que passava a la Universitat. Prenia notes de tot el que li dèiem, i tenia interès en replegar tot tipus de pamflets i publicacions clandestines. En un moment de confiança ens digué que tot eixe material l'enviava al Departament d'Estat americà per "*valija diplomàtica*". També coneixia el comportament de la Brigada Político-Social, i de volta en quan es permetia el luxe de donar-nos consells aprop del comportament de la famosa policia política. Tots sabíem a què jugàvem. Per suposat, nosaltres sospitàvem i creïem que era col.laborador de la CIA, però en aquell moment ens interessava molt que es coneguera en tot el món el que fèiem i el que passava a la Universitat. Recorde que en 1967 el traslladaren a Madrid, i me'l trobí camuflat en dues manifestacions estudiantils dels més importants. Era avidesa vertadera el que tenien per saber tot el que estava passant.

AL VENT

Al vent,
la cara al vent,
el cor al vent,
les mans al vent,
al vent del món.

I tots,
tots plens de nit,
buscant la llum,
buscant la pau,
buscant a déu,
al vent del món.
La vida ens dona penes,
ja el nèixer és un gran plor;
la vida pot ser eixe plor;
però nosaltres

Al vent,
la cara al vent,
el cor al vent,
les mans al vent,
al vent del món.

I tots,
tots plens de nit,
buscant la llum,
buscant la pau,
buscant a déu,
al vent del món.

Los protagonistas. Raimon.

Raimon comença a cantar en públic al 1961, quan encara és estudiant a la Universitat de València on es llicència en Història, simultàniament i al marge del moviment barceloní de la Nova Cançó, al qual aporta un estil personal i discrepant que el situa en un lloc absolutament original, sigui respecte a aquest moviment sigui respecte al panorama musical espanyol a la moda en aquell moment.

Canta per primera vegada a Barcelona al Fòrum Vergés l'any 1962. La seva música, les paraules, la seva forma de cantar produïren una gran sorpresa en l'ambient artístic dels primers anys seixanta: Al vent, la seva primera cançó, va tenir un èxit immediat. El recital del novembre de 1966 a l'Institut Químic de Sarrià, el del gener de 1967 al Palau de la Música Catalana, el del maig de 1968 a la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Madrid, el recital d'octubre de 1975 al Palau d'Esports de Barcelona, l'únic recital que li van permetre dels quatre programats al "Pabellón de Deportes del Real Madrid" al febrer de 1976 o els quatre recitals al Palau d'Esports de Barcelona al març del mateix any i el del juliol a València al camp del "Levante", l'espectacle que va presentar al Palau Sant Jordi de Barcelona el 23 d'abril de 1993 sota el títol "Raimon, 30 anys d'Al vent", els cinc recitals al Palau de la Música Catalana de la primavera de 1997 són moments rellevants d'una possible "autobiografia col·lectiva". Són actuacions que han traspasat el cercle dels amants de la música i de la cançó, per convertir-se en fenòmens socials.

Punt de referència en la lluita per la democràcia i contra la dictadura, Raimon és un cantant i poeta que aporta una veu pròpia i personal lluny de les modes i dels circuits habituals de la música pop. El relleu i la vocació internacional de Raimon queden palesos amb l'edició de discos i la celebració de recitals a diferents països arreu del món. <http://vilaweb.com/raimon>

"Raimon, sense saber-ho, és una cosa així com el nostre "Diputat" en un moment en el que no hi ha "Parlament". Eliseu Climent

Un dels estudiants que estarà molt vinculat al PSV en els seus primers anys és Ramon Pelejero, de malnom "Pele", després "Raimon". Pelejero era de Xàtiva, i son pare havia estat secretari general dels fusters de la CNT a Xàtiva. Quan Pelejero naix, son pare es troba a la presó.

Raimon estigué molt a prop del PSV, i de fet, fou una de les persones claus en l'agitació del socialisme nacionalista del PSV, a través de les cançons, de gran contingut polític antidictadura.

Durant 1965 i 1966 moltes de les actuacions de Raimon es programen i organitzen des de l'anomenat "aparell" de propaganda del PSV. El pacte amb Raimon era que el PSV s'encarregava d'organitzar i recolzar les seues actuacions d'una forma sistemàtica i professional, i a canvi el 50% dels ingressos se'ls quedava el partit. Organitzàrem recitals a Godella, Benicarló, Bocairent, Alcoi, Barcelona (al Palau de la Música), Madrid (Facultat d'Econòmiques, Club de Amigos de la UNESCO, Alianza Francesa), Mallorca, Lovaina (Universidad), al teatre Principal de València els anys 1965 i 1966, Castelló, etc. Les relacions de Raimon i el nacionalisme valencià.

El PSV promocionarà i difondrà les cançons de Raimon, com a instrument de difusió del valencianisme. Eliseu Climent li escrivia a un amic: *"Raimon es el único valenciano conocido por España. Lo digo por que lo he visto. Sin saberlo es algo así como nuestro "Diputado" en un momento en el que no hay "Parlamento".*

"Raimon es... como nuestro "Diputado" en un momento en el que no hay "Parlamento".
Eliseu Climent.

Documento

Trajectòria posterior dels militants del PSV.

Anem a referir-nos a continuació a l'evolució política o professional d'alguns dels militants del PSV, i al fet de que una bona part d'ells van mantenir la seua militància política en altres opcions, o van destacar en la seua professió, vinculada en molts casos al món cultural i artístic.

Entre els que van seguir en la vida política activa, citarem diverses persones que van seguir la seua activitat en l'esquerra radical i nacionalista, com ara: **Vicent Alvarez Rubio, Josep Lluís Blasco Estellés, Josep Vicent Marqués, Ricard Avellan, Valerià Miralles, Francesc Santacatalina, Enric Tàrrega, Francesc Candela o Ricard Garrido**. Altres van passar pel PCE, com ara **Pedro Zamora, José Rodrigo Huerta, Jose Mª Rotger, Jacobo Muñoz o Josep Puertas**. Al socialisme nacionalista - GARS, PSPV, etc- van vincular-se personatges com **Vicent Ventura, Joan Josep Pérez Benlloch, Rafael Menezo, Vicent Caurín, Alfons Cucó o Joan Bartrina**.

Un altre grup acabaria en el PSOE. Són els casos de **Ricard Pérez Casado, Santiago Ninet Casanova, Vicent Albero, Manuel Casesnoves, Gregori Naval o Ana Castellanos**. Vinculats a la política democràtica trobem persones com **José Antonio Noguera Puchol**.

Per últim, uns altres destaquen en el món cultural o professional, como **Eliseu Climent**, el pintor **Andreu Castillejos**, el crític d'art **Manuel Garcia**, l'assagista i novel·lista **Joan Francesc Mira, Antoni Moll, Manuel Ardit, Enric Jordà, Ferran Martínez Navarro, Ferran Zurriaga, Cèlia Amorós o Rosa Raga**. La simple lectura d'aquests curriculum que no hem pretès que fóren exhaustius esdevé una mostra de la importància "qualitativa" de les persones que van militar al PSV i el paper que jugaran en la societat valenciana.

Els "polítics".

Entre els membres del PSV que es van dedicar a la política activa podem esmentar alguns noms rellevants com ara els següents:

Ricard Pérez Casado començà Econòmiques a Barcelona, però acabà llicenciant-se en Ciències Polítiques a la Universitat Complutense de Madrid en 1976. Després del seu pas pel PSV, Pérez Casado fou un dels creadors del grupuscul Socialistes Valencians Independents (SVI) que abandonà per a militar uns mesos en el PCE (juliol-desembre de 1975). Ingressà en el PSOE en 1978, formant part de la direcció del PSPV-PSOE (1981-1985). Fou el secretari general del mateix partit a la ciutat de València (1985-1988) i membre del Comitè Federal del PSOE durant gairebé una dècada. Pérez Casado començà la seua carrera política en el PSPV-PSOE com a secretari general tècnic d'Interior en el Consell preautonòmic del País Valencià. Fou elegit concejal i després alcalde de la ciutat de València, càrrec que exercí durant deu anys.

Vicent Alvarez Rubio és un dels polítics valencians més singulars que ha estat sempre en actiu. Dissident permanent del seu propi partit, mantindrà una línia de lluita contínua en tots els partits en els que ha militat. En 1966 fou el motor, ideòleg i la persona que encapçalà l'escissió obrerista del PSV. En 19667 fou detingut en la manifestació del Primer de Maig, i estigué empresonat durant tres mesos i fou processat pel Tribunal d'Ordre Públic. Després de militar en el PSV passà al FLP i després col·laborà en la creació del grup Organització d'Esquerra Comunista (OEC), i en fou el secretari general en 1978. Amb la fusió de l'OEC i el Moviment Comunista d'Espanya (MCE), naixerà el Moviment Comunista del País Valencià (MCPV), i Alvarez serà membre del seu Consell Polític. Passat el temps, Alvarez s'integrarà en la UPV, formant part del seu Consell Polític i portant-veu de l'Ajuntament de València de la coalició IU-UPV. Professionalment ha estat advocat laboralista des de 1968 fins a 1990, en que passarà a ser el lletrat de la Universitat de València.

Alfons Cucó Giner passarà a vincular-se a través del professor Emili Giral a la docència universitària. Fou un dels primers en abandonar el PSV en 1965, dedicant-se a les tasques docents i d'investigació. Després de la mort del general Franco, Alfons Cucó tornarà a l'activitat política i formarà part del grupuscul "*Socialistes Valencians Independents*" (1975). Cap de llista de la coalició electoral que formaran el PSPV-Bloc, el Partit Carlí del País Valencià i no serà elegit. Amb la fusió del PSPV i el PSOE, s'integrarà en el PSOE i la federació del PSPV-PSOE, formant part de les executives nacionals del partit de 1978 a 1982. Ha estat senador socialista per València de 1979-1995.

Ricard Garrido fou una persona vinculada sempre al trotskisme. Advocat de professió, s'incorporà al PSOE en els inicis de la transició democràtica, i arribà a ocupar càrrecs orgànics com a membre del Comitè Federal del PSOE. Activista significat, recolzà la qüestió del "marxisme sí" en el XXVIII Congrés Federal del PSOE, partit que bandonarà en 1979 per a crear junt a altres ex militants del PSOE el Partit Obrer Socialista Internacional (POSI), del qual n'és un dels dirigents.

Vicent Albero Silla, després de passar per la Facultat d'Econòmiques a Madrid i de militar en el FLP i la FUDE havia estudiat a València. Com a professional treballà durant dotze anys en l'equip gerencial de l'empresa Mari Claire a Vilafranca dels Ports, arribant a ser propietari d'una participació important de l'empresa. En 1982, el ministre socialista d'Agricultura, Carlos Romero, antic company del FLP el va nomenar Director General d'Indústries Agroalimentàries i, més tard, presidí el FORPPA. En 1991 serà nomenat Secretari d'Estat de Medi Ambient i en 1993 Ministre d'Agricultura, Pesca i Alimentació, càrrec del que dimití a principis de 1994.

Valerià Miralles Ortola abandonà el PSV en 1966 amb l'escissió obrerista. De 1970 a 1980 milità en el PCPV en el sector anomenat "nacionalista". Després passa a formar part de la primera Esquerra Unida del País Valencià. En els anys 90 ingressarà en la secció local valenciana d'Esquerra Republicana de Catalunya. Advocat i economista fou un dels creadors de la llibreria Concret i de l'equip gerencial de l'editorial Garbí.

José Vicent Marqués González, després d'acabar la carrera de Dret s'especialitzà en Sociologia i es vinculà a la càtedra Dret Polític. Amb posterioritat fou professor de sociologia de la Facultat d'Econòmiques des dels anys 70. Fou, amb Damià Mollà, el creador del grup Germania Socialista. Com a polític fou el candidat al Senat promogut per un conjunt de grups nacionalistes i

ecologies. Es autor de diferents llibres i publicacions com ara: *País Perplex* (1974), *No és natural* o *Amors impossibles*. Des dels anys 80 viu a Madrid i col·labora habitualment als mitjans de comunicació.

Alguns dels militants del PSV ingressaran en altres formacions polítiques. Una gran part ho farà en el PSOE, ocupant càrrecs institucional. Aquest serà el cas dels concejals **Gregori Naval** (Sueca) o **Ricard Avellan** (de l'Alcúdia i també militant de Germania Socialista), que seran diputats provincials a la Diputació de València en el mandat de 1979 i 1983. **Manuel Casenoves** serà alcalde de Xàtiva en el primer mandat democràtic (1979-1983).

Ferran Martínez Navarro serà un metge de gran prestigi, especialista en planificació sanitària i ocuparà la Direcció General de Salut de la Generalitat Valenciana de 1982-1987. Amb posterioritat exercirà la direcció de diversos centres d'investigació mèdica a Madrid.

També és precís que ens referim a **Anna Castellanos**, que serà designada Delegada del Pla contra la Droga de la Generalitat Valenciana en els anys 90 i serà diputada electa en les llistes electorals del PSPV en la III legislatura autonòmica (1991-1995).

Santiago Ninet Casanova. Funcionari de la Diputació de València i advocat de professió estigué molt vinculat a la Casa de Catalunya del carrer de la Pau de València. Milità en el primer PSPV des de 1974, formant part de la direcció del partit. Serà el secretari del president de la Diputació de València, Manuel Girona Rubio en el primer mandat democràtic (1979-1983).

Jacobo Muñoz Veiga, després de passar pel PSV s'afiliarà al PCE, partit del qual serà després un dissident. Vinculat a Catalunya, serà el promotor en els anys 70 de la revista *Materiales*. Es, sense dubte un dels teòrics més significats de l'època, i jugarà un paper clau a l'hora de dissenyar el que s'anomenà la política d'aliança entre les forces del treball i la cultura que desenvoluparà el PCE a principis dels anys 70.

Josep Francesc Puertas Domingo, estudiant de Ciències (1962-1967), fou delegat de curs i del SDEUV de la seua Facultat de 1965 a 1967, membre del Comitè Central del PSV i un dels estudiants més actius del Districte. En gener de 1967 fou un dels primers detinguts com a conseqüència del Congrés d'Estudiants de València i va ser empresonat. En 1967 ingressà en el PCE i més tard en el Partit Comunista Internacional (PCI), formació que abandonarà en 1969. Catedràtic de Matemàtiques en Ensenyaments Mitjans fou sotmès a una dura persecució policial de la Brigada Política Social amb motiu del suïcidí d'un company (Vicent Anue), i expulsat del cos docent en 1975. Fou acusat de comunista, nacionalista i de perillós social, sense que durant la democràcia fóra rehabilitat. En 1992 milità en Esquerra Republicana de Catalunya. Va morir en 1994.

Pedro Zamora s'incorporarà professionalment a la política des de la seua militància posterior al PSV: el PCE. Des de la seua entrada ocuparà tot tipus de responsabilitats fins a arribar a ser durant alguns anys el secretari general de l'organització comunista al País Valencià. L'activitat política el durà a ser càrrec públic pel PCE primer, i més tard per Esquerra Unida del País Valencià. Fou concejal i tinent d'alcalde de l'Ajuntament de València en el període 1979-1983, després del pacte PSPV-PSOE amb el PCPV-PCE. Repetí en les llistes del PCPV en 1983. Des de 1987 al 1999 és diputat en les Corts Valencianes per Esquerra Unida del País Valencià, coalició on s'integra el PCPV-PCE.

José Rodrigo Huerta abandonà el PSV en 1968 per a crear junt a Ernest García, Jesús Sanz i altres el grup d'acció i reflexió conegut com els "Camilos" (per Camilo Cienfuegos, revolucionari cubà dels anys 50). S'integrà en 1971 en l'agrupació d'intel·lectuals i artistes del PCE, per a ser un dels seus impulsors. En la transició gestionarà algunes iniciatives culturals i serà el gerent del setmanari progressista *Valencia Semanal*. Portaveu del PCPV en la Transició, y de *Cal Dir*. Durant els anys 80 i principis dels 90 ha estat l'agent comercial del pintor Ripollés, "el beato Ripó".

Rafael Menezo, farmacèutic, serà un dels militants del posterior PSPV que no s'integrarà en el PSPV-PSOE i passarà a promoure diverses plataformes nacionalistes a Castelló fins a militar a la UPV.

"Els professionals".

Joan Francesc Mira i Casterà (València, 1939). Doctor en Filosofia i Lletres, antropòleg, hel·lenista, novel·lista, assagista i col·laborador habitual en els mitjans de comunicació. Fou catedràtic d'Institut a Castelló de la Plana, i en l'actualitat és professor de la Universitat Jaume I de Castelló. Ha estat autor de *Els valencians i la terra*. Un estudi d'antropologia social al País Valencià (1974), del manual de gramàtica *Som* (1974), amb nombroses edicions i *Introducció a un país* (1980), *Població i Llengua al País Valencià* (1980). Com a novel·lista ha publicat *El bou de foc* (1974), el recull de narracions *Els cucs de seda*, premi Andròmina l'any anterior i *El desig dels dies* (1981). Ha recollit les seues col·laboracions en premsa i revista en el llibre *Punt de mira* (1986). Ha guanyat el premi d'assagi Joan Fuster en l'edició de 1984, amb *Crítica de la nació pura* (1985) i el premi dels lectors de la revista *El Temps* amb la novel·la *Els treballs perduts* (1989).

Joan Josep Pérez Benloch, periodista, es dedicà al periodisme després d'eixir del PSV i es vinculà al món de la premsa i la publicitat al costat de Vicent Ventura, un dels seus grans amics. Participà en el projecte de SIGMA S.A. i fou el director del diari d'Alacant. En 1973 fou, junt a Ventura i Màrius García Bonafé, un dels creadors dels GARS, i en 1974 del primer PSPV, partit al qual donà el nom per a abandonar-lo en 1976. Fou un col·laborador habitual de la revista *Dos y Dos*. Mestre de periodistes, ha estat el director dels intents no reeixits de consolidació de diverses plataformes de premsa progressista a València, en els projectes del *Diario de Valencia* i de *Notícies al Dia*. Articulista i escriptor, col·laborador de la revista *El Temps* i del diari *Levante-EMV*, i *El País*.

Manuel García García fou sempre un personatge singular. Després d'haver militat en el PSV, serà un activista del SDEUV, i ingressarà en el PCI en 1967. Formà part del grup conegut com els "Camilos", essent el màxim difusor de la revolució cubana a València. Els seus contactes amb l'embaixada cubana van fer que de forma semiclandestina es projectara el cinema cubà als cineclubs i col·legis majors. Els contactes de García amb Antxon Eceiza, director de cinema basc i amic d'Alfredo Guevara, director del ICAIC, organisme del cinema cubà, van afavorir la cessió gratuïta de les pel·lícules. D'eixa forma es veuran de 1969 al 1975 a València pel·lícules com "*Lucía*", "*Manuela*", "*La última carga del machete*", "*Hanoi bajo las bombas*", "*Che*", etc. En la difusió participaran els germans Sebastià, després empresaris dels cinemes d'"Arte y Ensayo". A través de Manuel García i dels seus contactes a Cuba i a l'embaixada van arribar les obres de Marx, Engels, Lenin, el "Che" Guevara i discursos de Fidel Castro; revistes com *Tricontinental*, *Casa de las Américas*, *Gamma*, *Pensamiento crítico*, *OCLAE*, etc. En 1976 ingressà en el PCE, passant a formar part del poderós grup de la cultura vinculat al PCPV-PCE dels anys 70.

Enric Jordà es dedicarà a la psiquiatria, sent un dels responsables de la qüestió a la Diputació de València. Ha publicat diversos textos sobre assumptes psiquiàtrics. **Miquel Vilar** ha estat director del Museu d'Art Contemporani de Catalunya. **Victor**

Navarro Brotons serà catedràtic d'Història Social de la Ciència. El metge i poeta **Emili Rodríguez Bernabeu** continuara vinculat al nacionalisme cultural. Ha col·laborat a la Revista de Catalunya, i té publicat el llibre *Alacant contra València* (1994).

Adela Costa i Ferran Zurriaga, mestres els dos, es vincularan als moviments de renovació pedagògica i de l'ensenyament en valencià que comencen precisament el mateix any de la dissolució del PSV. Ferran Zurriaga Navarro abandonarà la política activa i la militància pública. En el seu currículum professional trobem el seu pas com promotor de la secció de pedagogia de Lo Rat-Penat, mestre especialitzat en pedagogia terapèutica. Fou col·laborador de l'Enciclopèdia Catalana, professor de valencià i un dels pocs membres del grup amb antecedents familiars en el valencianisme, ja que un oncle seu fou mestre i amic de Carles Salvador. Zurriaga animarà la constitució de l'esmentada secció de Pedagogia i tractarà de lligar sempre la qüestió de la renovació pedagògica amb l'ensenyament del valencià. L'any 1968 encapçalà junt a **Adela Costa i Enric Alcorisa** la creació de l'escola Tramuntana. Zurriaga també estarà darrere del butlletí afí al PSV, Escola, naixcut de les reunions setmanals d'un grup de mestres a Lo Rat Penat. Ferran Zurriaga ha obtingut el premi Adolf Pizcueta 1994.

Enric Tàrrega Andrés és, sense cap dubte, un dels personatges polítics més singulars de tota aquesta època per la seua trajectòria. Fill d'un xicotet industrial vinater laic i republicà de Xirivella, assistirà des de molt jove als cursos de llengua valenciana de Lo Rat Penat, i junt a d'altres companys organitza una distribuïdora de llibres en valencià. En 1958 forma part d'un grup valencianista-marxista que fundà el Front Marxista Valencià, desaparegut en 1963. Més tard entra en el PSV. Tàrrega sempre estigué molt vinculat a les Joventuts de Lo Rat Penat (formant part inclús de la seua directiva almenys en 1959), la societat coral El Micalet, i l'organització de tertúlies i aplecs. En 1975 encapçalà un dels grups convergents anomenat Agrupament Socialista Valencià (ASV) o grup "El Micalet", que s'integrarà en el que serà Convergència Socialista, més tard PSPV. Tàrrega serà mutlat en dues ocasions, i serà per tres voltes detingut, passant alguns mesos en la presó. Més tard abandonarà el PSPV i s'integrarà de forma estable en el PSAN. En les darreres eleccions europees (1994), Enric Tàrrega signà un manifest col·lectiu recolzant la candidatura CiU-UPV.

"Vós sou un escriptor, un crític, un historiador. Però al meu entendre sou sobretot un polític [...]."

Josep Pla a Joan Fuster.

Eliseu Climent contava que no era veritat que amb l'accés a la condició de catedràtic en 1984 suposara el primer contacte de Fuster com a docent a la Universitat de València: "La primera càtedra de Fuster la tingué en els anys 60 en el vell claustre de la Universitat tots els matins xerrant amb els joves i fascinant-los amb la seua conversa". Joan Fuster serà una persona omnipresent, i sense dubte la més influent en el socialisme nacionalista valencià en les seues distintes fases. Ja hem fet referència a com és la persona que posa en contacte al grup nacionalista valencià amb Catalunya, i com els facilita tot tipus de connexions [...].

L'activitat de Joan Fuster amb els joves que van crear el socialisme nacionalista, i agrupant-se al voltant de la idea de "*fer un País Valencià*" diferent és permanent, donant-los referents teòrics, històrics, com ara el text de *Nosaltres, els valencians* en (1962) i a través de les tertúlies, la correspondència, les visites a la casa del núm. 10 del carrer Sant Josep de Sueca, etc.

En una carta que Josep Pla adreça a Fuster el 18 de febrer de 1962 des del Mas Pla, aquell reconeix que "*la revulsió del provincialisme, fou lograda, per Cambó a Catalunya, a primers de segle i després d'esforços molt llargs. Vós l'heu lograda amb menys esforç i amb menys temps*", però que també la mateixa revulsió "*ha estat, literalment, política*". Pla afirma en una altra carta d'abril quan està preparant el retrat de Fuster que "*Vós sou un escriptor, un crític, un historiador. Però al meu entendre sou sobretot un polític (...)*".

El mes de febrer passa que ja li ha advertit al "polític" Fuster, que "la displicència literària no serveix per a la política. En política, el mètode és la paciència. No hi ha més remei. No sigueu displicent! L'ambient és com és i no pot, ara com ara, ésser un altre. Cambó tingué a Prat - enormement pacient. Tingueu paciència; de la mateixa manera que s'ha d'aprendre a orinar, s'ha d'aprendre de viure en el país" [...]. El mestratge intel·lectual de Fuster respecte d'uns seguidors i unes noves generacions, desitjat i "preparat" en els anys cinquanta i aparegut per xamba genètica en els anys seixanta no cal que siga explicat més: pot dir-se que ja és un lloc comú. Políticament, però, és Fuster (des de Sueca i en l'ombra) qui està darrere de totes les iniciatives cíviques i polítiques d'aquests anys; de la creació del PSV i els contactes per a la formació de la UDPV, aplecs i llibrereries, etc.

Texto de *Tradicció i modernitat en el valencianisme*. Benito Sanz Díaz y Miquel Nadal Tàrrega. Eliseu Climent, Editor. 3i4. Valencia, 1996. Finalista de los Premios Octubre de 1995.

Las fotos que aparecen como *Album Fuster* corresponden a la publicación de Edicions Alfons el Magnànim, selecció de las imágenes y texto de Antoni Furió. IVEI. 1994.

RELACIÓN DE MILITANTES DEL PSV (1964-1968)

PSV: tots els noms.

Màxim Albella (Castelló de la Plana), Vicent Albero i Silla (València), Fina Alberola i Carbonell (València), Lluís Albert i Escorihuela (Alcàsser), Josep Vicent Alonso i Gil (València), Vicent Álvarez i Rúbio (València), Cèlia Amorós (València), Manuel Ardit i Lucas (València), Vicent Arrue (València), Ricard Avellan i Aguado (l'Alcúdia), Lluís Avinyó i Escorihuela (Alcàsser), Joan Bartrina (València), Joan Baptista Bermejo i Frígola (Cullera), Josep Lluís Blasco i Estellés (Sagunt), Joan Bolufer i Andrés (Cullera), Francesc Bonet i Llopis (Sueca), Benjami Bono i Aguilar (Atzeneta d'Albaida), Francesc Bosch i Bosch (València), Vicent Burriel (València), Just-Antoni Calatayud (Carcaixent), Francesc Candela i Escrivà (Gandia), Manuel Casesnoves Soldevila (Xàtiva), Anna Castellano i Vilar (València), Andreu Castillejos (Elx), Vicent Caurin i Roman (València), Vicent Chanzà (Alcàsser), Josep Chaqués (Almussafes), Eliseu Climent i Corberà (Llombai), Rafael Climent i Cabrera (Alcoi), Adela Costa (Gandia), Alfons Cucó i Giner (València), Fèlix Estop (Castelló de la Plana), Guillem Fabregat (Castelló de la Plana), Albert Ferrer i González (València), Joan-Enric Garcés i Ramon (València), Joan Ramon Garcia i Castejon (Elx), Manuel Garcia i Garcia (Paterna), Adolf Garcia i Molina (Xàtiva), Rafael Garcia i Ramon (Xàtiva), Ricard Garrido i Cruanyes (València), Mari Genís i Llàcer (Alcàsser), Emili Giménez i Bou (Cullera), Josep Àngel Gironés i Muñoz (Ontinyent), Enric Jordà, Josep Laguarda, Josep Llàcer (Gandia), Francesc Llàcer i Escorihuela (Alcàsser), Josep Maraldez (Elx), Fermi Marco i Marco (Borbotó), Josep-Vicent Marqués (València), Florencio Martín i Valero, Josep Martínez i Garcia (València), Ferran Martínez i Navarro (València), Miquel Mataix (Alcoi), Rafael Menezo i Rozalén (Castelló de la Plana), Mari Carme Mira i Casterà (València), Joan-Francesc Mira i Casterà (València), Valerià Miralles i Ortolà (Pego), Domingo Molinero i Zapata (Zamora), Antoni Moll i Mengual (Vall d'Ebo), Vicent Moragrega i Martínez (Castelló de la Plana), Jacobo Muñoz (València), Gregori Naval (Sueca), Ramon Navarro i Bonet (Sueca), Víctor Navarro i Brotons (València), Francesc Navarro i Estellés (Nàquera), Joan Baptista Nicolau i Colom (Cullera), Santiago Ninet i Casanovas (Sabadell), José Antonio Noguera i Puchol (València), Lluís Pastor (Llombai), Carles Paulo i Romeu (València), Josep Payà i Gassent (Gandia), Manuel Penyalver, Joan-Josep Pérez i Benlloch (València), Josep Pérez i Casado (Nàquera), Ricard Pérez i Casado (Nàquera), Antoni Perez i Gil (Beniarbeig), Joan Pla i Garcia (Cullera), Ramiro Pla i Pérez (Xàtiva), Josep Puertas i Domingo (València), Quartero Iborra (Alacant), Rosa Raga i Gil (Catarroja), Artur Ramon i Fos (Sueca), Jaume Reig i Vidal (València), Tomàs Ribera (Castelló de la Plana), Josep Rodrigo i Huerta (València), Emili Rodríguez i Bernabeu (Alacant), Josep Jaime Romà (València), Rafael Rosselló (Alcàsser), Josep M. Rotger i Cerdà (Ciutat de Mallorca), Ferran Sanchis i Cardona (Castelló de la Plana), Francesc Santacatalina i Alonso (l'Alcúdia), Amadeu Sellés (Alcàsser), Carmel Sendra i Martínez (Pego), Èlia Serrano i Alonso (Dènia), Lleonard Silvestre i Artal (Cullera), Enric Solà i Palerm (València), Enric Tàrrega i Andrés (Xirivella), Salvador Tomàs i Muntó (Alcoi), Manuel Torrecillas i Blanco (Cadis), Joan Tudela i Beneyto (Alcoy), Alfons Tudela i Montañés (Torrent), Joan Valor (Alcoi), Pablo Varela (Cuba), M. Teresa Vela (València), Vicent Ventura i Beltran (Castelló de la Plana), Miquel Vilar i Devis (Benimàmet), Pedro Zamora (Conca), Ferran Zurriaga i Agusti (Olocau).

Fuente: "El Temps" n° 72, 4 noviembre 1985.